

Η ΑΦΑΝΤΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

μνήμη 'Αρη 'Αλεξάνδρου

‘Ο Μέγας ‘Ιεροξεταστής του Ντοστογιέβσκι φαίνεται νά πραγματώνει σήμερα τό δράμά του. ‘Αφού παρέδωσε στην πυρά όλα τά στασιαστικά ανθρώπινα έρωτήματα, έδραίωσε τή βασιλεία του σ’ έναν κόσμο εϋτυχισμένων νηπιών. Μόνο πού στό μεταξύ έχασε κι ο ίδιος τό πρόσωπό του. Διάχυτη, σκόρπια, ή πατρική φιγούρα του, χωρίς τήν αγωνία πού συνοδεύει τόν αρχαϊκό μύθο τής έξουσίας, συγχωνεύεται μέ τίς τεχνοκρατικά εναλλάξιμες έκδοχές του όργουελλιανού Big Brother. ‘Η Γνώση γίνεται πράγματι χαρούμενη — εξαλλάσσεται σέ πληροφόρηση. ‘Οποιος κατέχει τήν Εικόνα κατέχει καί τόν Λόγο.

Παρά ταϋτα. ‘Ο Μέγας ‘Απαλλοτριωτής προκειμένου νά «άπαλλάξει» τόν άνθρωπο από τήν καταδίκη καί τή δυστυχία τής σκέψης του είναι υποχρεωμένος νά χρησιμοποιεί ακόμη σκέψεις. ‘Οποιος κατέχει τήν Εικόνα κατέχει καί τόν Λόγο — αλλά τά όνειρα του ανθρώπου δέν χωρίζονται από τούς επιάλτες του. «‘Ο άνθρωπος δέν θέλει νά είν’ έλεύθερος, θέλει νά είν’ εϋτυχισμένος!» — αλλά ποιός θά σταθεροποιήσει τά ρευστά όρια ανάμεσα στό βασίλειο τής εϋτυχίας καί στό βασίλειο τής έλευθερίας; ‘Η άποθεραπεία από τή σκέψη δέν είναι ποτέ πλήρης· μένει πάντα ένα «αίώνιο υπόλοιπο» καθώς ή νοσταλγία τής πα-

ραδείσιας εϋτυχίας μεταναστεύει στόν πειρασμό τής βλασφημίας. Τό «κακό» τής σκέψης υποτροπιάζει στή γραμμένη καί άγραφη ποίηση — σέ ό,τι συνιστά τή δυσλειτουργικότητα των δλοκληρωτισμών.

*

‘Ο διανοούμενος είναι ή λειτουργική έκφραση αϋτής τής δυσλειτουργικότητας — ή ανίσχυρη σοφία του σαιξπηρικού τρελού, ή όποία εξισορροπεί τήν τρέλα των ισχυρών διασώζοντας τήν οικονομία του δράματος. Στην οικονομία ώστόσο τής ‘Ιστορίας ο διανοούμενος άλλαζε κατά τίς περιστάσεις, σάν τόν ‘Αμλετ, τή σκούφια του τρελού μέ τή σκούφια του σοφού. ‘Ανεβοκατεβαίνοντας τή κλίμακα τής έξουσίας έχασε πολλές φορές τή σκούφια του — κάποτε καί τό κεφάλι του. Προηγούμενως όμως είχε κι ο ίδιος άπαγγείλει κάμποσες θανατικές καταδίκες — εν όνόματι του βασιλέως ή εν όνόματι του λαού.

Παλιές ιστορίες: άστοί καί προλετάριοι — καί κάπου ανάμεσά τους νά πηγαίνόερχονται οι διανοούμενοι. Οι σημερινοί πρωταγωνιστές άλλαξαν κοστούμια καί γίνηκαν έννοιολογικά φαντάσματα. Οι περισσότεροι από τούς όρισμούς πού διατυπώνονται για τούς διανοούμενους διασταυρώνονται σέ δύο κρίσιμα σημεία τά όποια άφορούν τή θέση τους μέσα στην παραγωγή καί τή σχέση τους μέ τήν έξουσία. Δέν εξετάζουμε πόσο αυτόνοήτος μπορεί νά υπήρξε στό παρελθόν ο γνωστός εκείνος όρισμός κατά τόν όποιο διανοούμενος είναι αϋτός πού συμμετέχει στή διαδικασία τής παραγωγής παρέχοντας διανοητική έργασία. Σήμερα πάντως τό ίδιο τό αυτόνοήτό του τόν ύπονομεύει μέχρις άχρηστεύσεως. ‘Αν επιμείνουμε νά όρίζουμε τόν διανοούμενο ως κάποιον ο όποιος συμμετέχει στην παραγωγική διαδικασία έργαζόμενος «διανοητικά», δέν όρίζουμε τίποτα, διότι έχει πλέον άποδυναμωθεί ή αντίδιαστολή ή όποία θά καθιστούσε τόν όρισμό όρισμό. Θα όνομάζαμε όμως διανοούμενο κάποιον ο όποιος έργάζεται διανοητικά παράγοντας έκτός παραγωγής. Αϋτή ή έκ πε-

ρισσοῦ χρησιμοποίησι τῆς σκέψης θά μπορούσε νά ἀποδοθεῖ στήν ὀλότητα τῶν ἀνθρώπων ὡς μιά δυνάμει γενική ἰδιότητα ἢ ὁποία ὅμως στήν πράξη ἐνοχοποιεῖ μόνο τόν κατ' αὐτόν τόν τρόπο ὀρίζόμενο (δηλαδή τόν μὴ ἐπαγγελματία) διανοούμενο, καθιστώντας τον ὑποπτο ἢ «ψώνιο». Διότι ὁποῖος ἐκ περισσοῦ σκέπτεται, ἐκ περισσοῦ ὑπάρχει: ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ μόχθου του δέν παράγεται ὠφέλιμο, μετρήσιμο ἔργο ἀλλά τό ἀβέβαιο καί ἀπιαστο ἐκεῖνο παιχνίδισμα εἰκόνων καί σημασιῶν τό ὁποῖο συνιστᾷ τήν ἀφερέγγυα ὀντότητα τοῦ ἔργου τέχνης.

*

Ἐφερέγγυα ἀπό κάθε ἀποψη — οἰκονομική, κοινωνική, ἠθική. Καί ἄς μὴ μᾶς ἀντιταχθοῦν ἐδῶ ὡς ἀντεπιχειρήμα τὰ σύγχρονα χρηματιστήρια τῆς τέχνης. Γιατί ἂν οἱ κατακόμβες τῆς τέχνης γίνονται κάποτε τόποι τουριστικῆς προσκύνησης καί καθεδρικοί ναοί τοῦ χρήματος, οἱ Βάν Γκόγκ πεθαίνουν πάντοτε στήν ψάθα.

Καί πάλι ὅμως θά δεχτοῦμε πῶς ἀκόμη καί ἡ πιό «παιγνιδώδης» πλευρά τῆς δραστηριότητος τοῦ διανοομένου καί τοῦ καλλιτέχνη ἐπανεντάσσεται κάποια στιγμή στήν παραγωγική ἢ ἐπαγγελματική σφαῖρα, ὁπότε τό βασίλειο τῆς πνευματικῆς δημιουργίας ξαναγίνεται ἐπαρχία στήν ἀπέραντη αὐτοκρατορία τῆς ἀγορᾶς καί ἡ ἐνοχή (καί μαζί τῆς ἢ ἰδιότητα) τοῦ διανοομένου ἀποσβέννεται σέ καταναλωτικό προϊόν. Ἄλλά ἐδῶ δέν μιᾶμε γι' αὐτόν τόν διανοούμενο. Ὁ διανοούμενος ὡς ἐπαγγελματίας ἀνήκει σέ μιά «τάξη» (ὅπως οἱ ἀθλητές, οἱ διαφημιστές, οἱ πολιτικοί) καί ἀφορᾷ τούς κοινωνιολόγους: ὡς «ψώνιο» ἀνήκει στήν κοινότητα καί μᾶς ἀφορᾷ ὅλους. Ἡ συχνά ἐπιδεικνυόμενη ἀπροθυμία του νά «συστρατευθεῖ» πολιτικά δέν σημαίνει καθόλου ὅτι εἶναι ἀπολιτικό ζῶο. Τόν χαρακτηρίζει μόνο μιά εἰδική ἀλλεργία ἀπέναντι σέ δύο ἀκραίες καί φαινομενικά ἀντιτιθέμενες ἐκφάνσεις τῆς πολιτικῆς πραγματικότητος: τήν τεχνοκρατική καί τήν τρομοκρατική. Ὁ ἐπαγγελματισμός τῆς πολιτικῆς εἶναι ἢ

κοινή βάση ὅπου συναντῶνται καί συναῖρονται αὐτά τά δύο «ἄκρα», οἱ τεχνικοί τῆς ἐξουσίας καί οἱ ἐπαγγελματίες τῆς «ἐπανάστασης», ἤτοι αὐτοί πού ξέρου — οἱ κληρονόμοι τοῦ «Μεγάλου Ἱεροεξεταστή». Στήν πρώτη περίπτωση, ἡ τεχνοκρατική παράμετρος εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ αὐτονόγη. Περί αὐτοῦ μαρτυρεῖ ἡ ἐξάπλωση ἐνός τεραστίου δικτύου ἐπαγγελμάτων μέ ἀντικείμενό τους τίς δημόσιες σχέσεις, τήν «πληροφόρηση» καί τήν παραγωγή «κοινῆς γνώμης». Στή δεύτερη περίπτωση, ὁ πολιτικός ἐπαγγελματισμός παίξει τό παιχνίδι του «ἐκτός» τῶν θεσμῶν: εἰσχωρώντας ὅπου τοῦ ἐπιτρέπουν τά κενά καί οἱ χαλαρότητες τοῦ κοινωνικοῦ σώματος ἀπομιμεῖται τούς ὑγιεῖς ἴστους του μέ τήν κακοήθεια τοῦ καρκινώματος καί παρωδεῖ τίς λειτουργίες του: στίς μέρες μας μάλιστα ἔφτασε νά παροξυνθεῖ ὡς τήν τρομοκρατική πρακτική ἐνός στρατοκρατικοῦ λαϊκισμού ἀπ' ὅπου ὁ λαός ἀπουσιάζει ὑποκαθιστάμενος ἀπό μασκοφόρους καί πράκτορες οἱ ὁποῖοι τελετουργοῦν τήν «ἐπανάσταση» ἐνώπιον ἡμι-παραλύτων, αἰχμαλώτων, ἢ ἐξαλλαγμένων κοινωνιῶν.

Σ' αὐτή τήν παράσταση ὁ διανοούμενος εἶναι ξένος — ἢ, γιά νά ὀλοκληρώσουμε τόν ὀρισμό πού ἐπιχειροῦμε, διανοούμενο θά ὀνομάζουμε τόν ξένο σ' αὐτή τήν παράσταση. Μέλος μιᾶς ἀφαντῆς κοινότητος, ξεφεύγοντας ἀπό τίς συμπληγάδες τῆς «ἐξουσιαστικῆς» καί τῆς «ἀντιεξουσιαστικῆς» καρικατούρας του, ἀποτελεῖ τή δυνάμει (καί τή μοναδική πιά) ἄρνηση αὐτοῦ τοῦ παραλυτικοῦ θεάματος πού φέρει τό ψευδώνυμο τῆς «πολιτικῆς» — διότι τό ἴδιο τό θέαμα τόν ἀρνεῖται καθιστώντας τή σκέψη πολυτέλεια. Καί ἐκεῖ πού ἡ σκέψη καταντάει πολυτέλεια, ἀργά ἢ γρήγορα μεταβάλλεται σέ ἀδίκημα. Αὐτό ὁ διανοούμενος τό γνωρίζει ἀταβιστικά — μέ τό μυαλό του καί μέ τό πεσί του.

Ἐπ' αὐτούς τούς ὄρους ἀπειλεῖται ἀπ' ὄλες τίς παρατάξεις. Γιατί ὅ,τι ὀραματίζεται ὡς μέλλον ἔχει τίς ρίζες του στό παρελθόν — πραγματικό εἶτε φανταστικό. Καί ξέρε πιά πῶς αὐτό πού καταργεῖται «ἐπαναστατικά» συνήθως δέν εἶναι οἱ ἀλυσίδες, ἀλλά «τά ἄνη πού στόλιζαν

τίς άλυσίδες» — ό δικός του κόσμος. Οί άλυσίδες τώρα καλύπτονται μέ άνη πλαστικά και αισιόδοξες άφίσεις. "Ο,τι κατεδαφίζεται από τό οικοδόμημα του παρελθόντος είναι συνήθως ή όμορφιά του και όχι ή δυστυχία πού κρύβεται πίσω από τήν όμορφιά του.

Ο διανοούμενος δέν άνήκει στό μέλλον. Παρά τούς άπαστράπτοντες φουτουρισμούς του, αυτούς πού πέρασαν κι αυτούς πού θά 'ρθουν, παρά τίς κατ'ά καιρούς άτσαλες και άμφίθυμες στρατεύσεις του, δέν είναι ούτε «κομμουνιστής» ούτε «φασίστας». Οί κομματικές ταυτότητες του Μαγιακόβσκι και του Πάουντ, του Γκόρκυ και του Χάμσον αναγράφουν ψευδή ή παραπλανητικά στοιχεία. Γιατί κρύβουν κάτω από τίς πολύχρωμες ιδεολογίες τους τήν κοινή ουσία τής άγωνίας τους — τήν αιώνια άναζήτηση μιās ενότητας ή όποία ποτέ δέν ύπήρξε αλλά τής όποίας ή νοσταλγία δίνει μορφή στον κόσμο του άνθρώπου.

ΣΧΟΛΙΟ ΓΙΑ ΜΙΑ «ΓΕΝΙΑ» ΠΟΥ ΔΕΝ ΥΠΗΡΞΕ

Στόν Νίκο Παντή, κ.ά.

"Όταν έφευγα μέσα στον συμμοριτοπόλεμο άπ' τά χωριά του
"Όταν έφευγα όπου γεννήθηκα έν 'Ι.Π. Μεσολογγίου
"Όταν έφευγ' από τό Μεσολόγγι πού δέν έπέστρεψα όταν
έφυγα

"Όταν κατεβαίνοντας άπ' τό σχολείο στό Χαλάνδρι
"Όταν άπέναντι στά χάνια και τή μικρή στενή όδό για να
περάσω

"Όταν ή Φιλοθέη ήταν ένας κινηματογράφος
"Όταν όπως τότε μεγάφωνα νεκρού κινηματογράφου τόπος
νά χαθείς

"Όταν έχάθηκα από ένα κορίτσι σαν αυτό πού σήμερα

"Όταν γίνονται φάσεις και φιλίες

"Όταν μέ στίχους πρέπει να κρατήσεις ένα σώμα ή

"Όταν άρνεϊσαι αλλά θέλεις εκείνο τό μοναδικό εκείνο σ'
έκείνο τό άπόγευμα πριν τήν ίσημερία ύστερ' άπ' τά
βερούκοκα

"Όταν ή μέρα παίρνει μέσα της νύχτες από άλλα χρόνια
πως

"Όταν γράφω

"Όταν γράφω φεύγοντας από τό σώμα στις λέξεις

"Όταν εκείνο τό κορμί και τό έρείπιο ό κινηματογράφος

"Όταν δλη ή ρωσία δλη ή άμερική των δρόμων πού δέν
πήραμε

Όταν συναντηθεῖς μ' αὐτά πού δέν
Όταν γράφεις ἐπειδή
Όταν ὅλα εἶχαν ξαφνικά εἶχαν ἀρχίσει ξαφνικά τελειώσει
πολύ ξαφνικά τελειώσει ὅταν

(Ποίημα Ἀνδρέα Θ. Κίτσου-Μυλωνᾶ)

Οἱ ποιητικές «γενιές» δέν ἐμφανίζονται κατά τακτά χρονικά διαστήματα — ἀνά δεκαετία λόγου χάριν — οὔτε καλλιεργοῦνται συστηματικά καί ὀργανωμένα, ἀλλά ξεφυτρώνουν σπάνια, ἀπροσδόκητα καί ἀδέσποτα ἀνάμεσα στίς τσιμεντόπλακες τῶν ληξιαρχικά εὐθυγραμμισμένων «δεκαετιῶν». Ἡ ἴδια ἡ ποίηση ἄλλωστε δέν χωράει συνήθως σ' αὐτά τά σχήματα κι ἔτσι ὅταν οἱ ἐπιμελεῖς ταξιθέτες κλείνουν ἱκανοποιημένοι τά συρταράκια τους ὅλο καί κάποιο «μακρύ ποδάρι» περισσεύει ἀπέξω.

Τό πρόσφατο γραμματολογικό ἐφεύρημα τῆς «δεύτερης μεταπολεμικῆς γενιᾶς» ἔρχεται, κατά κάποιο τρόπο, νά «κλείσει» τό σοβαρότερο θέμα πού γεννήθηκε μέσα στά τελευταῖα σαράντα χρόνια τῆς πολιτικῆς ἱστορίας μας. Ἐννοοῦμε τόν Ἐμφύλιο. Πού πρέπει βέβαια, στό ἐπίπεδο τῆς καθημερινότητας, νά ξεχαστεῖ γιά νά λειτουργήσει ἡ κουτσή οἰκονομία τῆς ζωῆς μας ξεφεύγοντας ἀπό τά «πάθη» καί καταποντίζοντας στή «λήθη» τά ὀράματα καί τά αἵματα γενεῶν καί γενεῶν, εἴτε ἐνσωματώνοντάς τα στόν ἰδεολογικό ἱμπεριαλισμό τῆς ἐξουσίας, εἴτε ἐγκλωβίζοντάς τα καί ἀπομονώνοντάς τα μέσα σέ ὀστεοφυλακία καί μουσεῖα. Ἐνας συνδυασμός ὀστεοφυλακίου καί γκέτο γιά τό θέμα τοῦ Ἐμφυλίου ὑπῆρξε τό κατασκευάσμα τῆς «δεύτερης μεταπολεμικῆς γενιᾶς». Τό γεγονός ὅτι οἱ κύριοι χαρακτηρισμοί οἱ ὁποῖοι ἀποδίδονται στούς ποιητές πού φέρονται νά τήν συγκροτοῦν ἀποσπῶνται, συνήθως ἀκριτα καί βιαστικά, ἀπό τά ἴδια τους τά ποιήματα ὡς «ἔσωθεν μαρτυρίες», ἀντικειμενικοποιώντας βίαια τό ὑποκειμενικό, καί γενικεύοντας μηχανιστικά τό ἀτομικό, δείχνει ἀκριβῶς τήν

παρανάγνωσή τους, διαμέσου τῆς ὁποίας καί καθίστανται, συλλήβδην, οἱ «τελευταῖοι Μοϊκανοί» μιᾶς ἰδεολογίας — καί, συγχρόνως, μιᾶ γέφυρα πού συνδέει τή «γενιά τῆς ἀντίστασης» μέ τή «γενιά τῆς ἀμφισβήτησης» ἢ, ἀλλιῶς λεγόμενης, «τοῦ '70».

Ὅμως αὐτή ἡ ζητούμενη, «ἐνδιάμεση», γενιά δέν ὑπῆρξε. Ἡ χαρισάμενη δεκαετία τοῦ '50 κατανάλωσε τούς ποιητές τῆς προκαταβολικά καί ἐκτός κειμένου. Ὅσοι ποιητές τῆς ἀνήκουν βιολογικά δέν συνιστοῦν συγχρόνως καί ποιητική γενιά. Οἱ ἐπιζήσαντες τοῦ ἐσωτερικοῦ παιδομαζώματος καί τῶν παιδουπόλεων δέν ἔγιναν οἱ «ἐπίγονοι» μιᾶς ποίησης τοῦ Ἐμφυλίου ἀλλά «ἔγραψαν» τόν Ἐμφύλιο μετά τήν ἐπίσημη «λήξη» του: τόν Ἐμφύλιο ὡς καθημερινή, παρούσα καί διαρκῆ πραγματικότητα καί ὄχι ὡς «μνήμη» καί ἥρωικό μῦθο. Ἡ περίοδος 1950-1965, πού ἄλεσε τούς μύθους τόσων γενεῶν, οὔτε δικό της «μῦθο» δημιούργησε οὔτε δική της «γενιά». Εἶναι ἀκριβῶς ὁ «σπασμένος καιρός» ὅπου ἀπό τή μιᾶ του μεριά ὑπῆρχε τό ἀπρόσιτο μπαλκόνι τοῦ ἐφηβικοῦ ὀράματος («τότε τ' ὠραῖο κορίτσι μας τό λέγαμε Γιολάντα») καί ἀπό τήν ἄλλη ἡ ἀρχή τῆς πραγματικότητας» μεταμφιεσμένη στό ὄραμα «μισοῦ σπυριοῦ μπουμπότας». Δέν συγκολλήθηκαν ποτέ αὐτά τά δύο ὀράματα στή συνείδηση καί — κυρίως — στήν ποίηση τῶν ποιητῶν αὐτῆς τῆς περιόδου. Δέν συγχωνεύτηκαν ποτέ σ' ἐνιαῖο μῦθο τά πρόσωπα τῆς Μαίρυλιν Μονρόε καί τοῦ Μπελογιάννη, ἢ τοῦ Μαγιακόβσκι καί τοῦ Τσιτσάνη, γιάτί οἱ μῦθοι δέν μεταφυτεύονται ὅπως οἱ μόδες καί, ἀκόμα, γιάτί ὁ «νέος μέ τό γαρούφαλλο» τοῦ κομμουνιστῆ ζωγράφου Πικάσσο καθιστοῦσε ἄφαντο τόν «Νικόλαο Πλουμπίδη» τοῦ κομμουνιστῆ ποιητῆ Δούκαρη.

Αὐτό τό κενό στή θέση τοῦ προσώπου τοῦ Πλουμπίδη, αὐτό τό ἄφαντο, ἦταν πλέον ὁ Ἐμφύλιος: τό «χάσμα» πού δέν γέμισε ἄνθη· κι οἱ πόλεις πού ἄλλαζαν ἢ ἔφευγαν πίσω ἀπό τά τζάμια τῶν τραίνων· κι οἱ ράγιες πού φερναν τούς «νικητές», μετανάστες, στά ἔγκατα τῶν εὐρωπαϊκῶν ὀρυχείων:

Στεγνό ταξίδι σέ μιά δίσεχτη εποχή
ἀπελπισμένοι μετανάστες σέ παλιά σάπια βαγόνια
πῶς θά μπορέσουμε τώρα νά βγάλουμε ἀπ' τά στή-
θη μας
αὐτές τίς ράγες πού ὄσο φεύγουμε
τόσο καί πιό βαθιά μπήγονται μέσα στήν καρδιά
μας.

*Ἄλλοι κατηφόριζαν ἀπό τά ἠττημένα χωριά τους κου-
βαλώντας τίς ἄγιες καί φοβερές εἰκόνες τους στήν ἀγκα-
λιά τους μή βρίσκοντας ἄλλο ναό νά τίς ἀποθέσουν ἐκτός
ἀπό τήν ποίηση:

Τά παιδιά κατέβαιναν μέ τό ποτάμι. Κυλοῦσαν, κυ-
λοῦσαν
δέν ἐκλαιγαν δέν τραγουδοῦσαν — ἦταν παγωνιά
χιόνι λησμονιάς ἐτύπαιε τά κόκαλα, Μάης δέν ἦταν
λουλούδια μήτε καί μόνο ἡ μάνα μέ τά πράσινα
μαλλιά
ἔσκυβε νά χαϊδέψει ὄ,τι ἔφτανε: Μέτωπα ἀκίνητα,
πόδια
καί χέρια κι ἀγκαλιές καί τώρα βοῦρλα μέσα στίς
παλάμες τους
μιά πάνω μιά κάτω στό κόκκινο νερό, ἔσκυβεν ἡ
μάνα
μέ τά πράσινα μαλλιά (ἄν εἶχε πιά μαλλιά)
ὄ,τι ἔφτανε ν' ἀγγίσει ἀπ' τά νεκρά παιδιά
τούς ἄνδρες πές
πού κατεβαίναν σκοτεινά, χωρίς φῶς τό ποτάμι.

Κι ἄν δέν πρόλαβαν ὅλοι τους αὐτές τίς εἰκόνες, πολλοί
ἀπ' αὐτούς εἶδαν τούς παιδικούς τους φίλους νά ἀνατινά-
ζονται στά λανθάνοντα ναρκοπέδια. Λείπουν ἀπ' ὅλους
πόδια, χέρια, μάτια τοῦ σώματος καί τῆς ψυχῆς. Ὅσοι
ἐπέζησαν ἔμειναν «ἐξόριστοι στήν ἄκρη τοῦ δωματίου»
τους ἢ δραπέτευσαν στά τρίστρατα τοῦ κόσμου. Τα χρό-
νια πέρασαν. Ἡ ἐκδικητικότητα τοῦ ἠττημένου, ἀκυρω-

μένη σέ αὐτομυκτηρισμό, συμπύκνωνε τήν πολιτική
ἀθλιότητα τῆς δεκαετίας, παραπέμποντας μετωνυμικά
στούς «ἀθλίους» τοῦ περασμένου αἰώνα:

Καλημέρα σας κύριε Ἰαβέρη. Σᾶς ὀρκίζομαι
ἡ ποίησή μου ἔχει ἐθνική σημασία.
Ἔχετε δίκαιον, ὠραῖο ποίημα
εἶναι μιά δήλωση μετανοίας.

Τά χρόνια πέρασαν. Ἡ ἐθνική ἀντίσταση «ἀναγνωρί-
στηκε» καί οἱ νόμιμοι κληρονόμοι τῶν σκοτωμένων μπο-
ροῦν νά πᾶνε καί νά εἰσπράξουν — ἐπιδόματα ἢ ψήφους.
Ὡστόσο, ἄν ἔγιναν ὑπουργοί οἱ «πρώην ἐαμίτες» αὐτό
καί μόνο εἶν' ἀρκετό γιά νά δείξει πῶς κανένας ἐμφύλιος
δέν τέλειωσε ποτέ· κι αὐτό, τουλάχιστον, μπόρεσαν νά τό
ποῦν ἢ νά τό τραυλίσουν οἱ ποιητές αὐτῆς τῆς περιόδου.
Κατά τά ἄλλα δέν εἶχανε οὔτε «γενιά», οὔτε ἱστορία.
Ἄλλοι πεθάναν στά σαράντα τους, ἄλλοι ταμπουρωθήκα-
νε ἀπό εἴκοσι κιόλας χρονῶν στήν οἰκογενειακή τους εὐ-
τυχία καί δέν τούς βρῆκε οὔτε ἡ δόξα οὔτε ἡ κατασιχνή.
Ἄλλοι προσφέρονται «δωρεάν» στήν ἀγορά — βορά κι
ἐρημίτες τῆς πιάτσας, ἐραστές μιᾶς ἀπιστῆς ἐπιτυχίας —
κι ἄλλοι περιφέρουν τήν τρέλα τοῦ Δόν-Κιχώτη πάνω στό
φιατάκι τοῦ Σάντσο, συντηρώντας μιά ρακενδύτη καί
διάτρυτη ἀξιοπρέπεια. *Sic transit gloria mundi*. Γιατί ἡ
δόξα τοῦ κόσμου εἶναι ἡ νιότη του.

Διότι ή «ἀπόλαυση» ἐδῶ λειτουργεῖ ὡς ἄλλοθι μιᾶς στυγνῆς, ἀνυδρῆς καί ἄψυχῆς παιδείας. Καί, βέβαια, ή παιδεία εἶχε πάντοτε τόν ἴδιο χρησιμοθηρικό καί καταναγκαστικό χαρακτήρα — δέν εἶχε ὅμως ἄλλοθι. Γι' αὐτό εἶχε ρωγμές, κρύπτες, καί καταφύγια. Μέσα στόν καταναγκασμό καί τόν σχολαστικισμό της κρύβονταν νησίδες ἐλευθερίας πού ή μετέπειτα φιλελευθεροποίηση ἐξαφάνισε: Δέν εἶναι μόνο ὁ Μάρξ καί ὁ Παπαδιαμάντης πού τεμαχίζονται καί ἀποστειρώνονται μεθοδικά στά πανεπιστημιακά διύλιστήρια — ή διαδικασία πολιτικῆς, ἠθικῆς καί κριτικῆς ἀπονεύρωσης τῶν ἀνθρώπων διακλαδίζεται σέ πολύ περισσότερες καί πολύ «ἰδιωτικότερες» πλευρές τῆς ζωῆς τους. Ἡ ἴδια ή λεγόμενη «ἀπλούστευση» τῆς ζωῆς συνεπάγεται διολίσθηση σέ μιᾶ κατάσταση μέσα στήν ὁποία ἀναπαράγεται διαρκῶς ή ἀνάγκη περαιτέρω ἀπλουστεύσεων — μέχρι πού ἄραγε; πόσες «πολυτέλειες» ἀπομένουν ἀκόμη νά καταργηθοῦν μετά τή σκέψη που φυτοζωεῖ ἀνάμεσα στά πανεπιστημιακά θερμοκήπια καί τήν εἰκονοφαγία τῶν μαζῶν;

Ἴσως ὅμως αὐτό νά εἶναι τελικά ή πρόοδος. Κανείς στό μέλλον νά μή διαβάζει ποίηση καί μαρξισμό στά κρυφά — ἄρα κανείς νά μή διαβάζει ποίηση καί μαρξισμό. Ἴσως αὐτό νά εἶναι τελικά ή πρόοδος: ή πλήρης κατάλυση τῶν μύθων καί τῶν τρόμων τῆς ψυχῆς, ὁ τετραγωνισμός τῆς ζωῆς σέ τέσσαρις φωταγωγημένους τοίχους. Ἐνα εὐτυχισμένο Γκουλάγκ.

ΤΣΕΡΝΟΜΠΙΑ

Φεύγοντας ἄλλοτε οἱ ἄνθρωποι ἄφηναν πίσω τους μνημεῖα. Ἐμεῖς ἀφήνουμε στά παιδιά μας καί στά παιδιά τῶν παιδιῶν μας μιᾶ ζωῆ ὑπονομευμένη, μιᾶ σαπισμένη γνώση — ἓνα σκουληκιασμένο μῆλο. Γιατί οἱ μέρες μας ὑπῆρξαν οἱ πιο μικρόψυχες στιγμές τῆς ἱστορίας. Τά καταφέραμε νά μή ρωτᾶμε τίποτα ὅταν τά ἐρωτήματα μπορεῖ νά ἐκληφθοῦν ὡς ἀμφισβήτηση τῶν ὄρων ἑνός παιχνιδιοῦ πού μᾶς ἔχει ἐπιβληθεῖ. Κι ἔτσι ἂν οἱ ἄνθρωποι πέθαιναν κάποτε ζωντανοί τώρα ζοῦνε μισοπεθαμένοι: Μήν τολμώντας τά ἐρωτήματα ἐκεῖνα τά ὁποῖα, κι ἂν ἀκόμη δέν ἔχουν ἀπάντηση, συγκροτοῦν ὡστόσο τήν ἀγωνία καί συνεπῶς τό πρόσωπο τοῦ ἐρωτῶντος, δέν ἔχουμε πρόσωπο, δέν ἔχουμε καμμιᾶ ἀξία νά ἀντιτάξουμε σέ μιᾶ καθημερινότητα πού λογική της συνέπεια εἶναι τό Τσερνομπίλ. Γιατί ή μόλυνση ὑπῆρχε ἤδη στήν ἀπαγόρευση, τήν ἀπόθεση ή τή γελοιοποίηση τοῦ ἐρωτήματος «πρός τί;» πού θά τολμοῦσε νά ἀντιτάξει κανείς στήν «πρόοδο». Καί βεβαίως εἶναι πανεύκολη ή γελοιοποίηση κάθε ἐνστασης ἐναντίον τῆς «προόδου»: τό ἐπιχείρημα τῆς κοσμοσωτήριας ἀσπιρίνης παραδοκεῖ συντριπτικό, ἀποκρύβοντας ὅμως τό γεγονός τῶν ἑκατομμυρίων ἠλιθίων, μαζικῶν, ἀπρόσωπων θανάτων πού κοστίζει ή πρόοδος στό πάλαι ποτέ ἀνθρώπινο γένος.

Ἄν ὑπάρχει κάτι γιά τό ὁποῖο ἀξίζει κανείς νά πεθάνει τότε ἀξίζει καί νά ζεῖ. Ἡ ἄλυτη αὐτή ἀντίφαση τοῦ ἰδεα-

λισμοῦ καταλήγει στὸν ἱστορικό της συμβιβασμό: νά ζεῖ κανεῖς μιά ζωή πού δέν ἀξίζει. Στὴν πραγματικότητα, δηλαδή, ἡ ἀντίφαση τοῦ ἰδεαλισμοῦ τίθεται μέ ἄλλους ὅρους, οἱ ὁποῖοι καταδικάζουν τὴν πολιτική ἔνσταση στὴν πολλαπλῶς καταγγελλόμενη στειρότητα τῆς μεταφυσικῆς ἀρνήσεως ἐνός ζωτικῶν συμβιβασμοῦ μέ τὴν πραγματικότητα. Ὡστόσο, παρά τὸν κίνδυνο νά δεῖ κανεῖς τὰ πιό βαθιά καὶ τὰ πιό κρίσιμα ἐρωτήματά του νά συρρικνώνονται γύρω ἀπὸ τοὺς πόλους μιᾶς ἀδιέξοδης διλημματικῆς (:«ὄλα ἢ τίποτα»), δέν θά μπορούσαμε, ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τοῦ κινδύνου, νά τὰ ἀγνοήσουμε χωρὶς νά ἀφομοιωθοῦμε ὀλοκληρωτικά ἀπὸ τὸ ὑπάρχον, καὶ νά βρεθοῦμε, ἔτσι, σέ σχέση συνενοχῆς μέ μιά κατάσταση ὅπου ἡ τρομοκρατία τῆς βιολογικῆς μόλυνσης συνοδεύεται ἀπὸ τὴ μόλυνση τῆς πολιτικῆς τρομοκρατίας.

Τὸ Τσερνομπίλ δέν εἶναι ἡ αἰτία ἀλλὰ τὸ ἐπακόλουθο μιᾶς μόλυνσης πού ὑπάρχει ἐδῶ καὶ χρόνια. Ἀπὸ τότε πού οἱ ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας ὑπαγορεύουν, παράγουν καὶ μορφοποιοῦν τὶς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τότε πού ἡ ἀνάπτυξη γίνεται αὐτόματη ἀναγκαιότητα, οἱ ἀνθρώπινες σχέσεις εἶναι ἤδη καταδικασμένες νά ξεπεραστοῦν. Μέσα σέ μιά «κοινωνία» πιτακωμένων, πανομοιότυπων ἀνθρώπων ἡ ἴδια ἡ ἔννοια τῆς κοινωνίας ἀλλάζει. Δέν ὑπάρχουν πιά κοινότητες τῶν ἀτόμων γιατί δέν ὑπάρχουν οὔτε τὰ άτομα. Ἡ ζωή τεμαχίζεται σέ ὠράρια ἐλεγχόμενα λεπτό πρὸς λεπτό καὶ πόντο μέ πόντο ἀπὸ ἓνα ἠλεκτρονικό μάτι πού καταργεῖ τὸ μύχιο, τὸ ἐσώτερο, τὸ ἄβατο καὶ κάθε ἄλλο ἄσυλο τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς.

Σ' αὐτά, λοιπόν, τὰ ἐγκόσμια, μαζικά μοναστήρια ὅπου οὔτε ἡ ἀρετὴ οὔτε ἡ ἡδονὴ εὐδοκιμεῖ καὶ ὅπου ἡ κατὰ μόνος προσευχὴ ἀπαγορεύεται, γελοιοποιεῖται ἢ καταστέλλεται, τί θέση μπορεῖ ἀλήθεια νά ἔχουν πράγματα τόσο παλιά ὅπως ὁ «ἐλεύθερος» χρόνος, ἡ περιδιάβαση τῶν ἰδεῶν στὰ πεζοδρόμια, τὰ γνήσια πάθη ἢ — σέ μιά μικρότερη ἀλλὰ ἐξ ἴσου σημαντικὴ κλίμακα — τὸ καφενεῖο τῶν φίλων, τὸ οὔζο τῶν φίλων, ἡ ἴδια ἡ σχέση τῆς

φιλίας; Ἐκεῖ ὅπου τὰ ἄντρα καὶ τὰ λιμέρια τῆς ἐφηβείας τοῦ ἀνθρώπου ἰσοπεδώνονται ἀπὸ τὶς μπουλντόζες τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἐκεῖ ὅπου ἡ μεταμοντέρνα «κοινωνία» χτίζει τὶς μυρμηγκοφωλιές της, τί θέση μπορεῖ νά ἔχουν οἱ παλιές κοινότητες;

Μέσα σέ μιά τέτοια πραγματικότητα, τὸ νά ἐξεγείρεται κανεῖς γιὰ τὸ Τσερνομπίλ ἀποδεχόμενος κατὰ τὰ ἄλλα τὴν κατάσταση ἐκεῖνη πού γεννάει τὰ Τσερνομπίλ, εἶναι τὸ λιγότερο μάταιη. Γιατί τὸ Τσερνομπίλ δέν φύτρωσε ξαφνικά στὸ ἔδαφος μιᾶς ἀμβλυντῆς καὶ ἀθώας ἀνθρωπότητας. Ἐρχεται μετὰ ἀπὸ πολλές ἀνθρώπινες ἤττες οἱ ὁποῖες δέν εἶναι πλέον ἀντιστρέψιμες. Διότι οὔτε ἡ «πρόοδος» εἶναι ἀντιστρέψιμη.

ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΥ

*Μή μέ κοιτάς έτσι! ένα βλέμμα χαζό είναι πιο
άνυπόφορο από τίς άγριες ματιές τών δαι-
μόνων!*

ΧΕΡΜΑΝ ΜΕΛΒΙΛΛ, Μόμπυ-Ντίκ

«Προτιμῶ ένα μπουκάλι μελάνι από μιά σταγόνα αί-
μα». Τό άναποδογύρισμα τῆς γνωστῆς σεφερικῆς φράσης
από τόν Μάριο Μαρκίδη άποκαθιστά τό νόημά της μέσα
στά σημερινά της συμπραζόμενα, όπου ὁ άνατολίτικος αί-
ματώδης αντιδιανοουμενισμός τοῦ Σεφέρη ἔχει ἤδη ὑπερ-
κεραστεῖ από τόν αίματηρό λαϊκισμό τῆς καθεστηκυίας
άταξίας πού λέγεται καθημερινότητα. Γιατί, πράγματι,
μέσα σ' αὐτή τήν καθημερινότητα τό μελάνι σπανίζει ὅσο
καί ἡ άπλή ανθρώπινη σοφία. Ὁχι βέβαια τό τυπογραφι-
κό — αὐτό ρέει άφθονο στά πρωτοσέλιδα, φλύαρο, κραυ-
γαλέο καί πληθωριστικό, άνακυκλώνοντας άδιέξοδα τό
παλαιό ένδημικό δίλημμα: Ἐνατολή ἢ Δύση; καί στήν πιο
πρόσφατη, παροξυσμική του έκδοση: Ζάλογγο ἢ Μάα-
στριχτ;

Ἡ ιστορική συγκυρία τροφοδοτεῖ πλουσιοπάροχα πα-
ρόμοια διχαστικά έρωτήματα άπωθώντας μας βίαια από
τόν ένδιάμεσο χῶρο τών στοχαστικῶν προσαρμογῶν καί
τῶν ζωτικῶν ίσορροπιῶν πρὸς διλημματικές συμπληγά-
δες καί κρημνώδεις μανιχαϊσμούς. Κρημνώδεις καί βλα-
κώδεις. Μέ τίς σαφεῖς καί συγκεκριμένες διακρίσεις λοι-

δορούμενες από παράφορες συνθηματολογίες ἢ άφανιζό-
μενες μέσα σέ παράλογες τομές πού χαράσσονται τυχαῖα
άλλά «αὐτονόητα» καί συγχρόνως ψευδώνυμα, ψευδεπί-
γραφα καί παραπειστικά.

Τῆ στιγμή άκριβῶς πού μιά μορφή ἔσχατης ὑποδοῦ-
λωσης τοῦ ανθρώπου καταρρέει ὡς «κομμουνισμός»,
ἐπανέρχεται ὡς ἔθνικισμός. Κι ἐμεῖς, λύματα ενός ἄρρω-
στου πλανήτη πού ὅπου νά ἔναι θά μάς ξεράσει ὅλους,
ανεξαρτήτως ἔθνικότητας, στό μηδέν, ὑψώνουμε πάλι τά
λάβαρα καί τά σύμβολα τοῦ τυφλοῦ διχασμοῦ, βιώνοντας
τήν Ἱστορία ὄχι ὡς μιά μακρά πορεία ἀλλά ὡς βῆμα ση-
μειωτόν, τσαλαπατώντας στό ἴδιο αίμα καί στήν ἴδια λά-
σπη — ένα αἰώνιο καψόνι. Ἐλλά τά λάβαρα, λάβαρα.
Σύμβολα πλέον γελοίων κι άνόητων θανάτων άφοῦ, ἔτσι
πού ζοῦμε — ἄρριζοι, ἄσαρκοι, ἄψυχοι — ὁ θάνατος ὅταν
ἔρχεται δέν βρίσκει τίποτα νά πάρει. Συμπεριφέρεται κι
αὐτός σάν τόν έκδικητικό λωποδύτη πού φεύγει μέ άδεια-
νό σακκούλι ἀλλά ρημάζοντας καί μαγαρίζοντας τό σπίτι.
Μόνο πού ἐμεῖς δέν ἔχουμε πιά θησαυρούς νά προστατέ-
ψουμε μέ τῆ ζωή μας — γι' αὐτό καί ἡ ζωή μας είναι αὐ-
τή πού εἶναι.

Μάθαμε νά φοβούμαστε κάποιες λέξεις πού εἶχαν ἀκό-
μη μιά στάλα αίμα μέσα τους — «κοινότητα», «φιλία»,
«πατρίδα», «άλληλεγγύη» — καί τό αίμα γέμισε τούς
δρόμους καί τίς μικρές ὀθόνες. Λάθος ὁ φόβος μας. Γιατί
μάθαμε νά φοβούμαστε τίς λέξεις ἐκεῖνες πού παραπέ-
μπουν σέ άρχαῖκά σχήματα ζωῆς, ἐνῶ θά ἔπρεπε περισ-
σότερο νά φοβούμαστε τίς μεταμοντέρνες έκδοχές τους
μέσα σ' ἕναν θαυμαστό καινούργιο κόσμο, ὅπου ξετσιπίω-
τοι πίθηκοι τελετουργοῦν τῆ θυσία σφαγιάζοντας ανθρώ-
πους ἐπί τῆς ὀθόνης καί χλευάζοντας τήν ιερότητα τοῦ
αἵματος. Μάθαμε νά φοβούμαστε τά μεγάλα ὀράματα
ἐνῶ θά ἔπρεπε περισσότερο νά φοβούμαστε τήν έκπτωσή
τους· γιατί αὐτή άκριβῶς προκαλεῖ τήν έκτρωματική
ἀναπαραγωγή τους, γεμίζοντας τόν κόσμο κουφάρια
ἀξιῶν κι αίμοδιψῆ ἰδεολογικά φαντάσματα. Κακέκτυπο
καί χλευασμός τῆς χαμένης κοινότητας, έκδίκηση μιᾶς

παραμορφωμένης συλλογικότητας ή όποια επιστρέφει από τό παρελθόν όχι ως μυστηριώδης και γοητευτικός Κόμης Μοντεχρήστος αλλά ως φρικαλέο φάντασμα τής "Όπερας, ό φασισμός, ένα «viva la Muerte» τής ανθρωπότητας, ένα «άποθανέτω ή ψυχή μου», αναδύεται και θρέφεται από ρίζες άυθεντικές και περιφρόνημένες· από προβλήματα και έρωτήματα πού δέν βρήκαν άπάντηση, από δάκρυα πού δέν βρήκαν ανταπόκριση, από αίσθήματα έκθετα ή προδωμένα, από πληγές πού κακοφόρμισαν μέσα μας.

Είμαστε μικρός λαός και, όπως συνηθίσαμε νά λέμε, άδικημένος. Όμως τή δουλειά τών άδικητών μας τήν καταφέρνουμε κάποτε καλύτερα μονάχοι μας. Γιατί τήν αναλαμβάνουν οί πιό άκαταμάχητες μωρίες μας. Είμαστε "Έλληνες· αλλά κάποιοι από μάς είναι πιό "Έλληνες από τούς άλλους. Έτσι, αν ένα είδος ξύλινου «διεθνισμού» έπαιξε κάποτε τό παιχνίδι του σταλινικού έθνικισμού (μεταμφιεσμένου σέ «προλεταριακή άλληλεγγύη») οί όψιμοι έθνικιστές μας είναι καταδικασμένοι σήμερα νά παίξουν ένα παιχνίδι πού ούτε καν τό φαντάζονται: τό παιχνίδι ενός ασύδοτου διεθνισμού συμφερόντων πού εισβάλλουν ήδη στά Βαλκάνια.

Σ' αυτό τό αίματηρό παιχνίδι πού στήνεται από καιρό τώρα έξω από τήν πόρτα μας έκβιαζόμαστε νά λάβουμε μέρος: οί μόνες κενές θέσεις στή σκακιέρα είναι του «τρελοῦ» και του «στρατιώτη». Κι έμεϊς αντί νά αναζητήσουμε επιτέλους τόν έαυτό μας εκεί πού μπορούμε ίσως νά τόν βρούμε, αντί νά οργανώσουμε ουσιαστικές, δηλαδή έσωτερικές, αντίστασεις στήν έπερχόμενη πανούκλα, αναζητούμε ή κατασκευάζουμε «έχθρους» έσωτερικής κατανάλωσης και τούς στήνουμε συμβολικά στόν τοίχο του θεάματος.

Μ' αυτά και μ' αυτά συνεχίζουμε νά αυτοκτονούμε, ωχελικά ή σπασμωδικά, μεταξύ έθνικου ζαμανφουτισμού και χουλιγκανικής ύστερίας, μεταξύ λιπαρού καταναλωτισμού και πατριωτικής εξάρσεως. Όσοι προσπα-

θοῦν νά υπενθυμίσουν μέσα στόν κερδαλέο όρυμαγδό τών Μέσων Μαζικής Ένημέρωσης τή ρήση του Ποιητή ότι τό «έθνος πρέπει νά μάθει νά θεωρεί έθνικόν ό,τι είναι άληθές» θεωροῦνται ήδη έθνικώς ύποπτοι.

Μήπως όμως λόγοι άκριβώς έθνικής αυτοσυντήρησης πλέον επιβάλλουν νά όριστεϊ κάπως πιό σχολαστικά, πιό συγκεκριμένα και μέ άυστηρότερη άκρίβεια τό περιεχόμενο του πατριωτισμού; Για νά δοῦμε δηλαδή επιτέλους τί κρύβεται πίσω από τίς άφρώδεις και άτάρεςκες ρητορείες τίς όποϊες πυργώνουν τώρα τελευταία βερμπαλιστές της υπερθετικής έθνικοφροσύνης και μυζητήρες τών έθνικών ταμείων, «άντιευρωπαϊστές» και «υπερέλληνες» τής Ζυρίχης και του Σίτυ, άτσίδες και άκρίδες τής ρημαγμένης Ρωμοσύνης. Άλλά νά τό δοῦμε για μία φορά τουλάχιστον έγκαίρως: προτου κατακυλήσουμε συναινετικά στήν άλαλία τών τριτοκοσμικών παραδείσεων.

Τά σύνορα βέβαια δέν καταργοῦνται. Ἀλλά τά σύνορα (πρέπει νά) ὀρίζουν μιά ἐστία, ὄχι μιά φυλακή ἢ ἓνα στρατόπεδο συγκεντρώσεως. Ὑπερασπίζεται κανεῖς τήν ἐστία του, ὄχι τή φυλακή του. Κι ἓνας τόπος γίνεται φυλακή, στρατόπεδο συγκεντρώσεως ἢ τρελοκομεῖο ὅταν ὡς μόνη ἐναλλακτική ἀπάντηση στόν λιπαρό καταναλωτισμό ἐπικρατοῦν οἱ πάσης φύσεως λιτοδίατοι χομεϊνισμοί.

Ἄν εἶναι, λοιπόν, νά ἐπιβιώσουμε, νά ἐπιβιώσουμε σάν ἄνθρωποι, ὄχι σάν τρωγλοδύτες. Πεθαίνει κανεῖς γιά κάτι γιά τό ὅποιο ἀξίζει νά ζεῖ — αὐτή εἶναι ἡ ἀντίφαση πού μᾶς ὀρίζει κι αὐτή εἶναι καί ἡ μόνη «ἐθνική μας ταυτότητα». Ἡ ὁποία βέβαια δέν κινδυνεύει ἀπό τήν ἀμερικάνικη ἢ τήν ἰταλική μουσική ἀλλά ἀπό τόν κυρίαρχο «ἤχο τῆς Ὁμόνοιας»: ἀπό τόν ἐλληνικό μηδενισμό πού ὑψώνει πολυκατοικίες, ἀπό τά δολοφονικά Σαββατοκύριακα τοῦ Τίποτα, ἀπό τό καλπάζον ψέμα πού τό λέμε τώρα «παραμύθιασμα» συκοφαντώντας τά παραμύθια — ἡ «ἐθνική μας ταυτότητα» κινδυνεύει ἀπό τόν γιάπη, τόν μάγκα καί τόν χούλιγκαν πού ἀναδύονται στά σπλάχνα τῆς.

(Ξαναδιαβάζοντας τόν Λορέντζο Μαβίλη, δηλαδή τή ζωή καί τόν θάνατο τοῦ Λορέντζου Μαβίλη: Νά πεθάνεις γιά κάτι πού ν' ἀξίζει σημαίνει πρῶτα-πρῶτα νά βρεῖς κάτι πού νά σέ κάνει νά ζῆσεις. Μιά πατρίδα — ο *altra cosa*).

ΛΟΓΟΣ ὙΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

Τό φαινόμενο πού στήν Εὐρώπη ἐκδηλώνεται ὡς ρατσιστικός ἀνελληνισμός στήν Ἑλλάδα δοξάζεται ὡς ἐλληνολεβέντικος ἀντιευρωπαϊσμός, ἤτοι ἀντεστραμμένος ραγιαδισμός. Καί οἱ δύο λαϊκισμοί ἄν καί ὀφείλουν, γιά λόγους λειτουργικούς, νά ἐμφανίζονται ὡς ἀντίπαλοι, συμπλέουν μέσ' ἀπό συγκοινωνοῦντα κανάλια, ἀλληλοτροφοδοτούμενοι ἀπό τά ἐκατέρωθεν διασταυρούμενα πυρά. Οἱ ἡμέτεροι τηλεμουεζίνηδες μέ τήν ἀντιδυτική τους ρητορεία ἐξυπηρετοῦν ἄριστα τή δυτική τηλεπολιτική τῆς ἀνελληνικῆς ὑστερίας. Γιατί πρόκειται γιά μιά ρητορεία ἐσωτερικῆς κατανάλωσης, ἐξισούμενη, ὡς πρὸς τοῦτο, μέ τόν ὑποτιθέμενο στόχο τῆς: μέ τόν ὑποκριτικό ἀνθρωπισμό τοῦ εὐρωπαϊκισμοῦ, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νά καταγγέλλει ἄνετα τοὺς βαλκανικούς φανατισμούς εἰσπράττοντας συγχρόνως τά ἐξ αὐτῶν κέρδη, ἢ νά καταδικάζει ἀνέξοδα τοὺς τριτοκοσμικούς ὀλοκληρωτισμούς τήν ἴδια στιγμή πού ὀργανώνει τεχνοκρατικά τοὺς δικούς του εὐτάκτους παραδείσους, οἰκοδομώντας τόν ἱερό ναό τῆς Οἰκονομίας πάνω στά ἐρείπια τῶν πάλαι ποτέ «ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων». Τά «λευκά κελιά» τῆς δυτικῆς δημοκρατίας καί οἱ ὀμαδικές ἀγχόνες τῆς ἀνατολικῆς θεοκρατίας ὑψώνονται πάνω στήν ἴδια βάση — σέ συλλογικές συμπεριφορές οἱ ὁποῖες ὀργανώνονται καί ἀναδεικνύονται ἀπό τοὺς ἱεροφάντες τῶν ΜΜΕ σε κυρίαρχες μορφές ψευδαισθησιακῆς συμμετοχῆς στά «κοινά», στό θέαμα τῆς πολιτικῆς: ἡ τηλεόραση ὑπῆρξε το γαταγάκι τοῦ σύγχρονου ἰσλάμ καί

συνάμα τό τεθωρακισμένο τῆς μεταμοντέρνας δημοκρατίας.

Ἄν ἡ πολιτική ἐξουσία, μέ σαρίκι ἢ μέ γραβάτα, ἐνεργεῖ κατά τόν ἄλφα ἢ βῆτα τρόπο, ἐνεργεῖ ἔτσι διότι ἔτσι τῆς ἐπιβάλλει ἡ πίεση ἢ ὁποῖα τῆς ἀσκεῖται ἀπό τή λεγόμενη κοινή γνώμη. Μένει νά δεῖ κανεῖς τί λογιῆς πράγμα εἶναι αὐτή ἡ κοινή γνώμη στό Λονδίνο ἢ στήν Ἀθήνα, στό Βελιγράδι ἢ στήν Τεχεράνη: ἕνα ἐξαμβλωματικό κατασκευάσμα, ἕνα λατρευτικό ξόβανο πού ὑπαγορεύει προστακτικά πολιτικές ἀποφάσεις (οἱ ὁποῖες μπορεῖ κάποτε νά σημαίνουν καί τήν καταστροφή τῆς χώρας ἢ τῆς συλλογικότητος τῆς ὁποίας φέρεται ὡς ἐκφραστής) τῆ στιγμῆ πού καί ἡ ἴδια ἡ κοινή γνώμη δέν εἶναι παρά φτερό στόν ἄνεμο τῶν (ἠλεκτρονικῶν) «γεγονότων».

Ἡ κοινή γνώμη θεωρήθηκε πάντα ἕνα γερό ἄλογο στό ἀμάξι τῆς δημοκρατίας· ἡ ἀλήθεια πάντως εἶναι πώς πολλές φορές ζεύτηκε καί στό κάρο τῆς δημαγωγίας καί στό ἄρμα τῆς δικτατορίας. Ἡ «τετάρτη ἐξουσία» εἶναι βέβαια τό πιό σύγχρονο καί πιό ἀποτελεσματικό ὄχημα πολιτικῆς ἰσχύος· οἱ μεταφορικοί τῆς «ἵπποι» ἔγιναν τώρα τά κυριολεκτικά τῆς θρεφτάρια: ἀκκιζόμενοι «διανοούμενοι» καί ἐπικερδῶς ἀνοηταίνοντες γιάπηδες, χαζοχαρούμενοι δημοσιογραφοῦντες ρατσιστές καί σπουδαιοφανεῖς «ἐκπομπητές», τσανακογλειφτες πρώην ἐπαναστάτες καί νῦν ὑπηρέτες πολλῶν ἀφεντάδων.

Δέν πρόκειται γιά ἀποκλειστικῶς ἐλληνική ἐπιδημία. Ἑλληνική εἶναι μόνο ἡ συγκεκριμένη ἐκδοχή τοῦ φαινομένου, ἡ χυδαία, ἡ ἀκαλαίσθητα ἀπροσημάτιστη ἐκδοχή ἑνός λαϊκισμού ὁ ὁποῖος ἄλλοῦ, τεχνοκρατικά ραφιναρισμένος, λαμποκοπάει ὠραῖος, νεοφιλελεύθερος καί μετασοσιαλιστικός. Ἄν ἐπιμένουμε στήν ἐλληνική του ἐκδοχή δέν εἶναι γιατί συμπλέουμε μέ τούς μαγαρισμένους δυτικόφρονες πού μᾶς ἔφεραν τόν Κάντιο καί τήν κόκα κόλα (καί τόν μέν Κάντιο τόν ἀναιρεῖς διά τοῦ φωτός τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀπό τήν κόκα κόλα ὅμως πώς γλυτώνεις;) ἀλλά γιατί ἀκριβῶς εἴμαστε Ἑλληνες καί δοκιμάζουμε πρώτοι στό πετσί μας τίς συνέπειες τοῦ τηλεκατευθυνόμενου ἐλ-

ληνοκεντρισμοῦ τοῦ Κολωνακίου καί τῶν Παρισίων. Γιατί δέν θέλουμε νά ζήσουμε τήν ἀνασταλινοποίηση τῆς σκέψης μας καί τήν ἀλβανοποίηση τῆς χώρας μας πού θά τήν καθιστοῦσε Ἐδέμ γιά τή μαφία τῶν λαθρεμπόρων τοῦ πολέμου καί τῶν ναρκωτικῶν.

Ὅχι, λοιπόν, γιά νά μᾶς «ἀναγνωρίσουν» οἱ ἄλλοι ὡς ἰσότιμο μέλος τῆς «πεπολιτισμένης» Εὐρώπης, ἀλλά γιά νά μπορέσουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νά ἀναγνωρίσουμε τόν ἑαυτό μας σάν Ἑλληνες (καί ὄχι σάν μιά κακομοιριασμένη μάζα καρπαζοεισπρακτόρων φαμφαρόνων) χρειάζεται νά ἀναζητήσουμε τήν ἐλληνικότητά μας ἐκεῖ ὅπου τήν πραγματοποίησαν ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων θέλουμε νά λεγόμεστε ἀπόγονοι, ἀντί νά τήν ἀναζητοῦμε ἐκεῖ ὅπου ἀναζητήσαν τή γερμανικότητά τους ἐκεῖνοι πού πρῖν ἀπό μισό αἰῶνα κατάστρεψαν καί κατασυκοφάντησαν τή Γερμανία.

Χρειάζεται, δηλαδή, νά γίνουμε πράγματι τόσο ἰσχυροί ὥστε νά μπορέσουμε νά ἀναγνωρίσουμε χωρίς ψυχосуμπλέγματα πώς ὑπάρχει ἰσοδύναμα καί ὁ λόγος τοῦ Ἄλλου, τόν ὁποῖο ἀρνεῖται νά ἀναγνωρίσει ὁ τηλεοπτικός μας «πατριωτισμός». Ἄν δέν μποροῦμε νά τό καταλάβουμε αὐτό σήμερα, θά ἀναγκαστοῦμε νά τό καταλάβουμε αὔριο ὅλοι — ἢ τουλάχιστον ὅσοι θά ἐπιζήσουμε — καί χωρίς κάν νά προλάβουμε νά γίνουμε οἰκολόγοι.

Ἐπίλογος

Προσευχηθεῖτε, ἀπόψε, ν' ἀναπαύσει
νά λυπηθεῖ ὁ Θεός καί ν' ἀναπαύσει
τό σκάφος τοῦτο καί τό πλήρωμά του!
Νικ. Βρεττάκος, «Τό ταξίδι τοῦ
"Ἀρχαγγέλου"»

Στίς 25 Μαρτίου τοῦ 1992, πέντε αἰῶνες μετά τήν ἀνακάλυψη τοῦ Νέου Κόσμου, ἔληγε ἡ περιπέτεια τοῦ ἀστροναύτη Κρικάλιεβ, ὁ ὁποῖος εἶχε «ξεμείνει» πάνω ἀπό ἕξι μῆνες στό Διάστημα. Ἡ περιπέτεια του, ἄν ἐξαιρέσουμε τά λιγοστά ἀναρριπίσματα εὐαισθησίας πού ρυτίδωσαν στιγμαία τήν ἐπιφάνεια τῆς δημοσιογραφικῆς ἐπικαιρότητας, πέρασε τότε σχεδόν ἀπαρατήρητη. Ἀπαρατήρητη σέ σύγκριση μέ τό μέγεθός της καί τή σημασία της. Γιατί δέν ἀφοροῦσε ἀπλῶς καί μόνο τή μοίρα ἑνός ἀνθρώπου· ἀφοροῦσε, ἀφορᾷ, τή μοίρα ὅλων μας: μικρογραφεῖ τήν εἰκόνα ἑνός ὀλόκληρου πολιτισμοῦ, ἤ μᾶλλον τήν ἀποσβόλωση ἑνός ὀλόκληρου πολιτισμοῦ μπροστά στήν ἴδια του τήν εἰκόνα, τή μεταφυσική του ἀλαλία τήν ὁποία τό μεταμοντέρνο ἰδίωμα ἐπιχειρεῖ νά ἐξορκίσει μεταφράζοντάς την ὡς «διαχείριση τῆς κρίσης».

«Διαχείριση τῆς κρίσης». Ἄλλά ἡ διαχείριση προϋποθέτει ἐρμηνεία καί ἡ ἐρμηνεία κατανόηση. Μέ τί τρόπο νά διαχειριστεῖς τό ἀκατανόητο πού ἐπιβάλλεται ὡς αὐτόνοητο; Μέ τί ὄρους νά κατανοήσεις τό παιχνίδι καί ποιοί εἶναι οἱ παῖκτες; Ποῦ παίζεται τό παιχνίδι;

Ὁ ἀνθρώπινος λόγος ἔχει κατακτήσει τό φεγγάρι, ἀλλά ὁ φορέας του εἶναι ἤδη ἕνας περιφερόμενος Κρικάλιεβ, ἕνα παρατημένο κουφάρι στό Διάστημα, ἕσαεῖ μνημεῖο

τῷ ἀγνώστῳ ἀνθρώπῳ. Ἡ παλινόστηση τοῦ ἀστροναύτη δέν ἔγινε ποτέ, γιατί δέν συνοδεύτηκε ἀπό μιὰ κάθαρση τῆς καθημερινῆς ὕβρεως, ἡ ὁποία δέν συνίσταται πλέον στό ἴδιο τό ὠμό «γεγονός» (τὴν ἀδικία, τὴ βία, τό ἐγκλημα), ὅσο στήν «ψύχραιμη» ἀποδοχή του, στήν ἤρεμη ἀναγνώριση τῆς «ἀναγκαιότητάς» του — στήν παραίτηση, τελικά, ἀπό τό «ἀκραῖο» ἐρώτημα πού θά ναρκοθετοῦσε τό ὠμό γεγονός: Γιατί, δηλαδή, νά συμβαίνει ἔτσι καί ὄχι ἀλλιῶς;

Δέν ἔχουμε, ὅμως, ποῦ νά πατήσουμε γιά νά μπορούμε νά θέτουμε τέτοια ἐρωτήματα. Δέν τά ρωτᾶμε πλέον «αὐτά». Εἴτε γιατί φοβούμαστε, εἴτε γιατί βαριούμαστε τά «ἀκραῖα» ἐρωτήματα.

Ἀλλά νά παῦ αὐτά, ξαφνικά, «τίθενται» ἀπό μόνα τους μέσ' ἀπό τούς τριγμούς τοῦ τέλους ἑνός κόσμου κωδίκων πάνω στοὺς ὁποίους στηρίχτηκε κάποτε ὁ, τι ὀνομάστηκε ἀνθρώπινη συμβίωση. Ἄν τά ἀκραῖα ἐρωτήματα δέν ἔχουν «νόημα», ἄν, δηλαδή, ὁ ἀνθρώπος εἶναι σκουλήκι, τότε τί γυρεύει Ἐκεῖ πάνω; Ἄν δέν εἶναι σκουλήκι, τότε πῶς ἐπιτρέπεται νά γίνονται αὐτά πού τοῦ γίνονται κάθε μέρα;

*

Κάποτε ἡ κραυγή «ἀνθρώπος στή θάλασσα!» ὑποχρέωνε τὴν κοινότητα ἑνός καραβιοῦ νά ἐπιστρατεύσει ὅλες τίς ὕλικές καί ἠθικές δυνάμεις της γιά νά σώσει αὐτόν πού βρισκόταν σέ κίνδυνο. Ἡ ἐπιστράτευση τῆς κοινότητας ἦταν ὀλοκληρωτική, ἐσωτερική, ἐνστικτώδης, δηλαδή ἀνάλογη σέ δύναμη καί ὁμολογία σέ ποιότητα πρὸς τά φυσικά στοιχεῖα πού ἀπειλοῦσαν τό κινδυνεῦον μέλος της. Γιατί ἀλίμονο στό σκάφος ἐκεῖνο πού θά μπορούσε νά ἀδιαφορήσει σέ μιὰ τέτοια κραυγή. Θά ἦταν ἕνα σκάφος καταδικασμένο καί τό ἴδιο σέ χαμό, ἕνα σκάφος καταραμένο, ἄρρωστο, ταμένο τοῦ Διαόλου.

Τί συμβαίνει, λοιπόν, στό δικό μας σαστισμένο ταξίδι; Ὁλόφωτο πλέει τό καράβι μας στά κύματα τῶν πνιγμέ-

νων πού κανεῖς δέν τούς ἄκουσε ποτέ. Μά ἄν δέν ξυπνήσουμε στήν ὥρα μας, θά ξυπνήσουμε αὔριο πεθαμένοι — σπασμωδικά, δουλευτάδικα φαντάσματα πάνω σέ τοῦτο τό ἄσκοπο πλεούμενο. Μέ ὅλους τούς νόμους καί τούς προφήτες νά σαπίζουνε στό ἀμπάρι. Μέ τὴν παντιέρα κουρέλι καί τὴ χολέρα νά κόβει βόλτες ἐκεῖ πού ἤχοῦσαν κάποτε τραγούδια. Γιατί παρατήσαμε τό τιμόνι στήν Ἄδιαφορία. Γιατί σαῖτέψαμε ἀπό ἀνία τό ἐρημικό πουλί πού κάθησε κάποτε στήν πρύμη μας.

Ἀρχαῖες ἱστορίες, μοντέρνες ὅμως οἱ συνέπειες.